

НАПРЯМ 3. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Підгора Є.О.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
Донбаська державна машинобудівна академія*

Анипченко Д.А.

*магістр,
Донбаська державна машинобудівна академія*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-365-4-22>

ДЕТАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ» В КОНТЕКСТІ БАГАТОВАРІАНТНИХ ПІДХОДІВ ВИЗНАЧЕННЯ

Дослідження теоретичного розуміння категорії «соціальне забезпечення» підтверджує існування безлічі позицій і думок вчених щодо сутності цього терміну. Перш за все ч. 1 ст. 46 Конституції України визначає, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [1]. Зі змісту ст. 46 Конституції України виходить, що соціальний захист включає в себе і термін «соціальне забезпечення», тобто соціальний захист – більш ємне поняття з додатковими елементами, які не охоплюють термін «соціальне забезпечення». Такої думки дотримується більшість науковців з приводу трактування термінології в цьому питанні [2–5].

Існує багатоваріантність підходів щодо розуміння сутності дефініції «соціальне забезпечення». Болотіна Н.Б. розглядає соціальне забезпечення, як синонім поняттю соціальний захист – це заходи, що вживаються для захисту громадян від соціальних ризиків, таких як втрата роботи, хвороба, старість, інвалідність або втрата годувальника тощо. Зазвичай використовується для

означення грошових соціальних виплат населенню [2, с. 36]. Дудчак А.В. стверджує, що соціальне забезпечення – це система державних і суспільних заходів із матеріального забезпечення громадян на випадок старості, інвалідності, хвороби, у разі втрати годувальника та в інших установлених законодавством випадках [6, с. 569]. На думку Кісіль О.Ю., соціальне забезпечення – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя особи, з огляду на виникнення соціально значущих обставин (старість, хвороба, інвалідність тощо) або характер чи умови праці [4, с. 179]. Клемпарський М.М. розглядає соціальне забезпечення з трьох позицій: по-перше, заходи, пов'язані тільки із соціальним страхуванням найманих працівників, по-друге, заходи, які пов'язані з забезпеченням матері і дитини, громадян у старості і в разі непрацездатності, по-третє, вся сукупність соціально-економічних заходів щодо надання благ із суспільних фондів споживання, які створює держава за рахунок суспільства та які спрямовані на відшкодування громадянам втраченого заробітку у разі настання непрацездатності поза прямим зв'язком із результатами їхньої праці [7, с. 91]. Криворучко В.В. так трактує соціальне забезпечення – це система державних та недержавних заходів, спрямованих на забезпечення матеріальними засобами та соціальними послугами населення у разі настання соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, утрата годувальника, безробіття, вагітність та пологи тощо [8, с. 220]. З погляду Медвідь А.О., соціальне забезпечення являє собою організаційно-правову діяльність держави, яка виражається лише у матеріальній допомозі та соціальному обслуговуванні осіб, які зіштовхнулися з життєвими обставинами, що визначаються суспільно значимими на даному етапі розвитку держави, за рахунок державних та місцевих бюджетів та інших, не заборонених законом, джерел фінансування [9, с. 94]. Тищенко О.В. дає таке визначення соціальному забезпеченню – це діяльність державних та недержавних суспільних органів із надання систематичної допомоги та підтримки тим категоріям населення, які опинилися в складних життєвих обставинах на рівні не менше встановленого державою прожиткового мінімуму [10, с. 148–149].

З погляду автора Чорна М., соціальний захист – це система економічних, соціальних, правових, організаційних заходів, що забезпечує працездатній людині і громадянину відповідні умови для поліпшення свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску, а непрацездатним та соціально вразливим верствам працездатного населення – гарантії у користуванні суспільними фондами споживання, матеріальну підтримку, зниження податків. Змістом конституційного права людини і громадянина на соціальний захист є можливість гарантовано отримувати пенсії, інші соціальні виплати, соціальну допомогу за рахунок загальнообов'язкового державного страхування та бюджетних і інших джерел соціального забезпечення, користуватися мережею державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними та вимагати поновлення порушеного права і відшкодування збитків [5, с. 156]. Устинова С.О. розглядає термін «соціальне забезпечення» як складник поняття «соціальний захист» – це діяльність соціально орієнтованої держави, яка здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів, метою яких є: по-перше, створення для непрацездатних належних умов для забезпечення своїх соціально-економічних та духовних потреб; по-друге, гарантоване забезпечення громадянам, які потребують соціальної допомоги, рівня життя не нижче від прожиткового мінімуму [11, с. 94]. Ярошенко І.С. сформулював поняття соціальне забезпечення – це організаційно-правова діяльність держави, спрямована на матеріальне забезпечення осіб, які не мають виходу на ринок праці, незастраховані в системі загальнообов'язкового соціального страхування, зазнали соціального ризику, внаслідок чого втратили здоров'я та (або) засоби до існування і не можуть матеріально забезпечити себе та своїх утриманців. Суттю соціального забезпечення є діяльність держави щодо надання особі гарантованого законом мінімуму засобів до існування для забезпечення достатнього рівня життя [12, с. 7–8].

Угрупування вищенаведених ознак, закладених авторами в поняття «соціальне забезпечення», можна коротко сформулювати у такому вигляді: соціальне забезпечення – це

система заходів для захисту громадян від соціальних ризиків шляхом матеріальної допомоги.

Крім того, в кінцевому підсумку отримуємо, що соціальне забезпечення дорівнює матеріальному забезпеченню, яке зводиться до соціальних виплат. Матеріальне забезпечення передбачає захист громадян від соціальних ризиків, до яких відносяться: хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, малозабезпеченість, нещасний випадок на виробництві тощо. В свою чергу соціальні виплати включають: медичне страхування, пенсійні виплати, державну допомогу з безробіття, утримання й виховання за державний кошт дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, державну підтримку сім'ї, материнства й дитинства, соціальний догляд. Джерелами соціальних виплат є фонди соціального страхування, виплати з державних і місцевих бюджетів.

Розглядаючи низку соціальних виплат необхідно накласти сукупність умов при виконанні/або не виконанні яких виникає прецедент: особі отримати соціальне забезпечення (захист), а державі розпочати процедуру виконання своїх зобов'язань перед громадянином країни. Серед таких умов є: величина прожиткового мінімуму, установленого законом України, на основі якого визначається межа заробітної плати, формуються пенсії, допомоги, гарантуються обслуговування в житлово-комунальній і соціально-культурній сферах; величина мінімальної заробітної плати; величина мінімальних пенсійних виплат; надання різних форм допомоги безробітним: виплати по безробіттю, організація громадських робіт, перепідготовка й отримання нової спеціальності, з якої є вільні робочі місця, створення умов для започаткування власної справи; надання державних гарантій малозабезпеченим категоріям населення щодо підтримки необхідного рівня життя.

Таким чином, узагальнюючі наукові дослідження категорії «соціальне забезпечення» виникає висновок про необхідність удосконалення нормативно-правової бази соціального захисту і соціального забезпечення громадян України.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. Київ : Знання, 2005. 381 с.
3. Бондарчук О.Г. Теоретична сутність поняття «соціальний захист» та «соціальне забезпечення»: окремі дискусійні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 96–99.
4. Кісіль О.Ю. Загальні підходи до розуміння категорії «соціальне забезпечення». *Право і безпека*. 2011. № 5. С. 176–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2011_5_41
5. Чорна М. Сутність права громадян на соціальний захист. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 151–156.
6. Дутчак А.В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С. 568–572.
7. Клемпарський М.М. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Право і безпека*. 2003. № 3. Т. 2. С. 90–92.
8. Криворучко В.В. Соціальне забезпечення: теоретичні проблеми. *Вісник ХНУВС*. 2013. № 4(63). С. 215–222.
9. Медвідь А.О. Поняття права на соціальне забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 21. С. 92–94.
10. Тищенко О.В. Сутність соціального забезпечення: доктринальні погляди. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 4. С. 145–149.
11. Устинов С.О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90–95.
12. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 232 с.